

Dialektusok a siketek jelnyelvében

„A Szociális és Munkaügyi Minisztérium által előterjesztett, a magyar jelnyelvről és a magyar jelnyelv használatáról szóló törvényben – az EU tagországai közül Finnország után másodikként – hazánk ki-
mondta, hogy a hallássérültek közössége nyelvi kisebbség.”

(SZMM 2009)

Hazánkban hozzávetőleg 30-40 ezer hallássérült ember használ anyanyelvként speciális vizuális kódrendszert. A jelnyelv beható nyelvészeti vizsgálata az 1960-as években kezdődött (Szabó 2007), amely bizonyította, hogy a jelelés – hasonlóan a verbális kommunikációhoz – kötött nyelvtani szabályok mentén formálódik, sajátos mondattan jellemzi, és szerkezetében „korlátozott számú jelentéssel nem bíró, ám jelentésmegkülönböztető szerepű egységek (fonémák vagy kerémák) kombinációjából épülnek fel jelentéssel bíró nyelvi egységek” (Hattyár 2008). A jelnyelv, noha eltér a hangzó nyelvektől, funkcióját és hatékonyságát tekintve teljesen egyenértékű azokkal. Egy népes, de zárt csoport, meghatározott kisebbség kommunikációs eszközeként a jelelésnek ugyanúgy közösség- és identitásformáló hatása van használóira nézve, mint a beszélt nyelveknek vagy más kommunikációs csatornáknak. A jelnyelv komplexitásában nem csupán tudást és információt közvetít, hanem absztrakt tartalmak, érzelmek, hangulatok, gondolatok kifejezését is szolgálja, a kultúra minden rétegének átadására alkalmas (Litaveczi 1996).

Ahogy a hangzó nyelveket a kulturális közeg, az adott közösség történelme, lokalitása, közös tudása, tapasztalata, beszélőinek identitása alakítja, úgy a jelnyelv sem független az adott kulturális környezettől, így téves az a feltételezés, hogy a jelelés nemzetközi volna. Ahogy a verbális kommunikációban több próbálkozás volt egy egyetemes nyelv megalkotására, mint például az eszperantó, úgy a jelnyelvben is létezik a gestuno nyelv, amely kísérletet tesz egy egyetemes jelelés kialakítására, azonban részben kulturális beágyazottság híján, részben a használó közösségek helyi specifikumai, sokszínűsége miatt ez éppoly kevésbé vált elterjedté és használatossá, mint a beszélt eszperantó nyelv (Mongyi–Szabó é.n.). Verbális társaihoz hasonlóan a jelnyelv is élő, dinamikus, változó, a használóira jellemző kommunikációs rendszer, amely lokálisan alakul, így a beszélt nyelvekhez hasonlóan a jelnyelvnek is léteznek regionális dialektusai. Hazánkban hét speciális iskolában oktatnak jelelést hallássérült gyermekeknek, így az országon belül hét jelnyelvjárás különböztethető meg: soproni, váci, egri, budapesti, debreceni, szegedi és kaposvári.

A hallását háromévesen agyhártyagyulladásban elvesztett Gergely József, aki a fővároson kívül Sopronban és Vácon végezte tanulmányait, három különböző dialektus jeleit ismeri és használja. Fotósorozatát egyszerű, mindennapi szavak budapesti (felül) és váci (alul) jelnyelvi változatát mutatja be. Jelnyelvet nem ismerők számára is szem-

betűnő a képeken az egyes jelek ikonikussága (amikor az adott jel elemeiben, gesztusaiban utal az általa kifejezett tárgyra vagy fogalomra) vagy arbitrarikussága (amikor a jel teljesen absztrakt, nincs látható összefüggés a mozdulat és annak jelentése között). A fotográfia műfaji sajátossága, hogy egy kimerevített képbe sűríti az ábrázolt téma dinamikusságát, igyekeztem azonban megragadni a fotósorozatban azt, hogy a bemutatott jelek nem statikusak, hanem egész mozdulatsorokból álló, sokszor ismétlődő, komplex rendszerek.

IRODALOM

HATTYÁR HELGA

2008 A magyarországi sietek nyelvújításának és nyelvhasználatának szociolingvisztikai vizsgálata. Doktori értekezés. Eötvös Loránd Tudományegyetem. Budapest.

LITAVECZ ANNA

1996 Ismeretek a hallássérültekről. Kézirat. Budapest: SINOSZ.

MONGYI PÉTER – SZABÓ M. HELGA

é. n. A jelnyelv nyelvészeti megközelítései. Budapest: Fogyatékosok Esélye Közalapítvány. /Jelnyelvi tolmácsolás./

SZABÓ MÁRIA HELGA

2007 A magyar jelnyelv szublexikális szintjének leírása. Budapest: Akadémiai Kiadó.

SZMM

2009 Egyhangúlag fogadta el a magyar jelnyelvről és a magyar jelnyelv használatáról szóló törvényt az Országgyűlés. Jogi Fórum, 2009. 11. 10. Internetcím: <http://www.jogiforum.hu/hirek/21982>.

HANGA GEBAUER

Dialects in the Sign Language of the Deaf

There is about 30–40 thousand deaf people in Hungary who use sign language as their mother tongue in their everyday communication. In 2009 an act was passed by the Hungarian Parliament, which declared that the community of the deaf people is regarded as an independent language minority similarly to other minorities of the country. Thorough researches have been conducted since 1960 that appointed just as verbal communication sign language is also based on strict grammatical structures and rules. It is also a means of communication that conveys information, knowledge, abstract contents and emotions, as well as, defines the culture and forms the identity of its users. Similarly to verbal languages sign language is also shaped by the certain communities of its users and in this way it can develop different local dialects, too. There are seven special schools for deaf children in Hungary that means that seven dialects can be distinguished in Hungarian sign language. József Gergely, who lost his hearing in the age of three studied in Budapest, Sopron and Vác. In my photo series he shows the local sign variants (Budapest – above, Vác – below) of fourteen everyday words.

Kenyér – Budapest

Kenyér – Vác

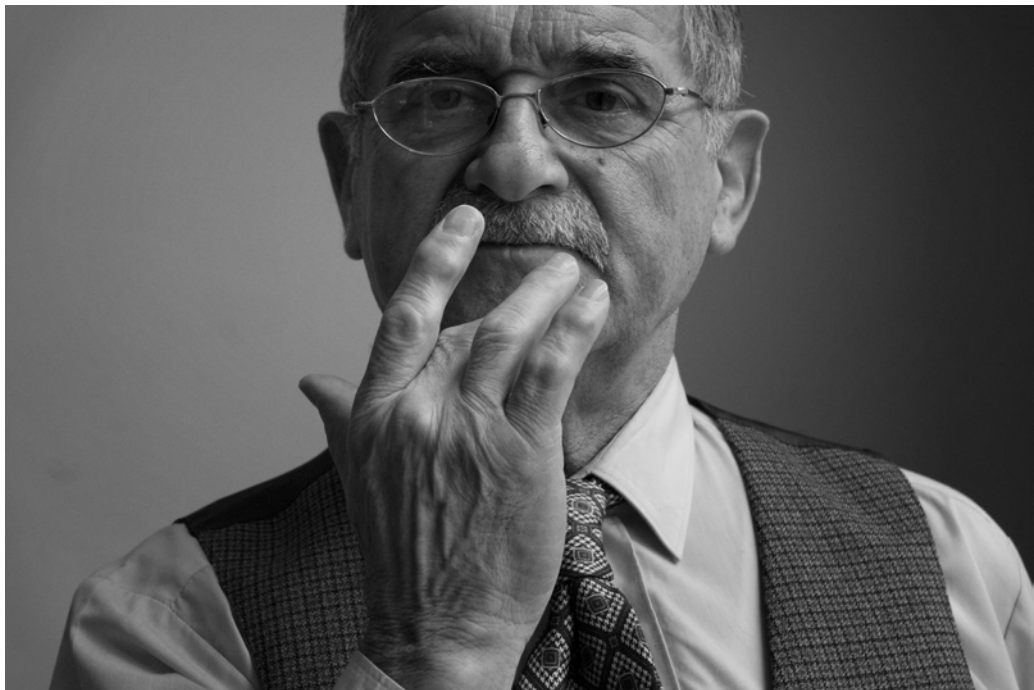
Gyümölcs – Budapest

Gyümölcs – Vác

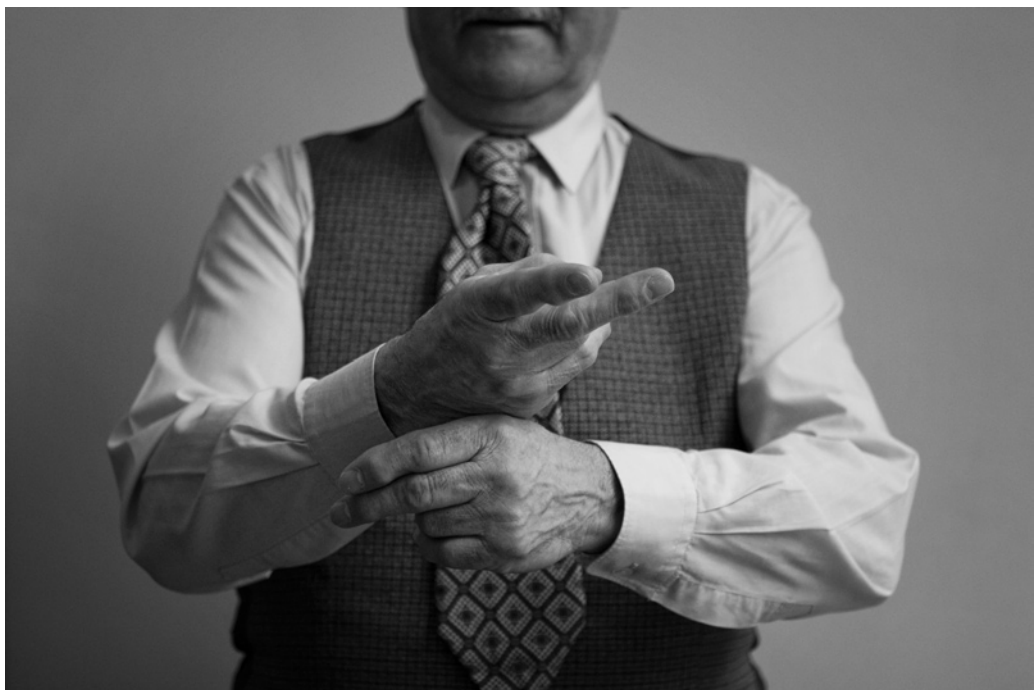
Sütemény – Budapest

Sütemény – Vác

Káv  – Budapest

K v  – V c

Kedd – Budapest

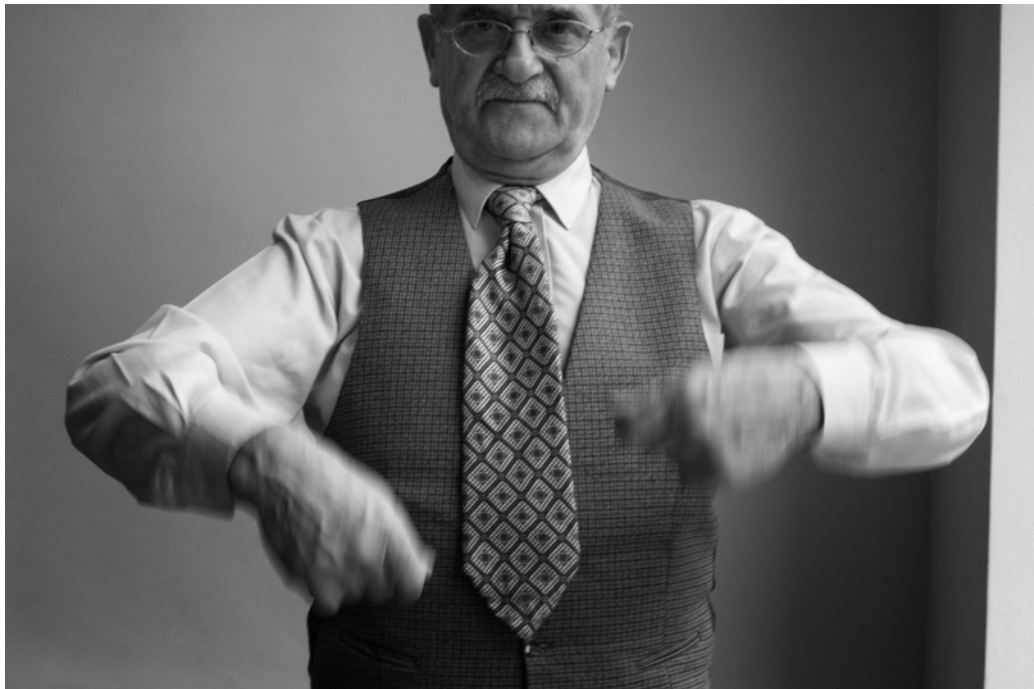
Kedd – Vác

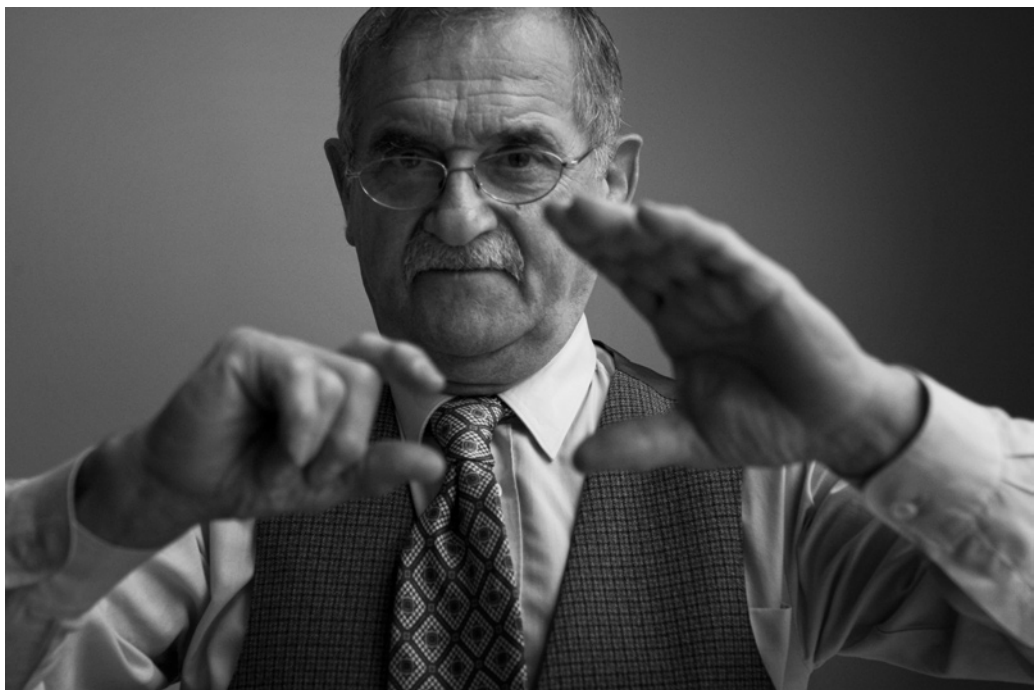
Péntek – Budapest

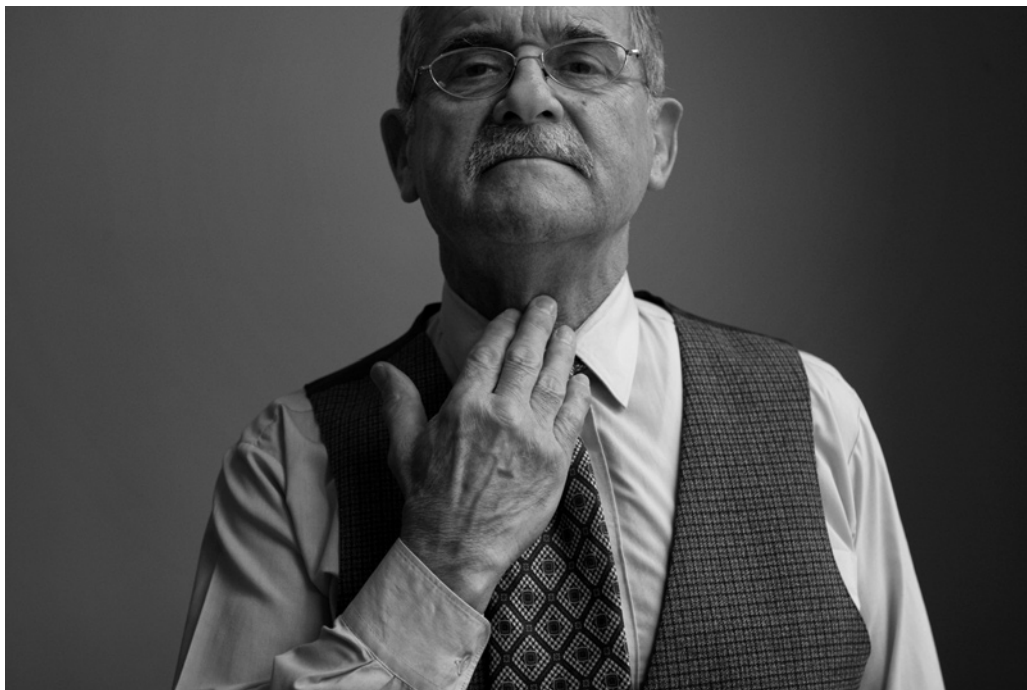
Péntek – Vác

Fotó – Budapest

Fotó – Vác

Szerelem – Budapest

Szerelem – Vác